

Medzi fašizmom a katolicizmom

Aleksander Smolarski

4. novembra 2019 ✚ *História*

Pre vzťah medzi talianskym fašizmom a katolíckou Cirkvou je príznačné kolísanie medzi antikatólickym presvedčením jeho vodcu a popredných predstaviteľov hnutia a požiadavkami talianskeho štátu, ktorý nemohol ignorovať katolicizmus takmer celej talianskej spoločnosti a ani skutočnosť, že rímsky biskup je zároveň viditeľnou hlavou katolíckej Cirkvi.

Foto: podpísanie Lateránskej dohody 1929, zdroj: commons.wikimedia.org

S istým zjednodušením možno povedať, že Mussolini ako šéf talianskej vlády rešpektoval katolicizmus preto, lebo je silný, nie preto, lebo je pravdivý. Keď rok pred „pochodom na Rím“ po prvýkrát vystúpil v Poslaneckej snemovni, vyhlásil: *Uznávam, že latinskú a imperiálnu tradíciu Ríma dnes reprezentuje katolicizmus. (...) Uznávam a potvrdzujem, že jediná univerzálna idea, ktorá dnes existuje v Ríme, je idea, ktorá vyžaruje z Vatikánu.*

Po prevzatí moci v Taliansku potreboval Mussolini stabilizovať režim, a preto sa vzdal plánov (obsiahnutých v politickom programe fašistov z roku 1919) na ostrú konfrontáciu s Cirkvou. Už v roku 1922 boli v kanceláriách a na školách vrátené kríže na svoje miesta. V tom istom roku Mussolini uzavrel cirkevný sobáš a dal svoje deti pokrstiť, pretože z hľadiska politickej kalkulácie sa mu to zdalo vhodnejšie. Vyvrcholením snáh o zmiernenie postoja voči Cirkvi bolo podpísanie Lateránskych dohôd so Svätou stolicou vo februári 1929, ktoré normalizovali vzájomné vzťahy medzi Talianskym kráľovstvom a Svätou stolicou, ku ktorým pribudol ešte konkordát medzi Talianskom a Vatikánom.

Avšak sotva tri mesiace po podpísaní týchto dohôd, v máji 1929, Mussolini na verejných vystúpeniach urážal Cirkev a začal svojsky interpretovať tajomstvo jej životaschopnosti. Podľa Duceho sa v Taliansku nachádza hlavné mesto náboženstva, ktoré *v prípade, žeby zostalo v Palestíne, by bolo iba jednou z mnohých siekt (...) a dnes by po ňom nebolo ani stopy*. Iba vďaka tomu, že svoje sídlo našlo v Ríme, kresťanstvo nielen prežilo, ale zmocnelo.

Julius Evola o náboženstve

A. Gustarelli, jeden z popredných teoretikov fašistického pedagogického myslenia, v roku 1939 napísal, že najdôležitejším ideálom pre taliansku mládež by mal byť *najväčší z ľudí – Kristus*.

Na druhej strane Julius Evola, spolupracovník fašistickej tlače (skôr, než sa stal ideológom tzv. integrálneho tradicionalizmu), v jednom z článkov dvojtyždenníka „Fašistická kritika“ uverejnených v roku 1927 uviedol, že *fašizmus musí byť protivníkom kresťanstva. Pre totalitný štát je evanjelium kvasom, ktorý spôsobuje rozdelenie. Tým, že popiera božskosť štátu, zavádza do života fatálny dualizmus, kvôli ktorému padla prvá rímska ríša na konci staroveku. Nová ríša sa nebude môcť zrodiť, alebo bude odsúdená na rýchly pád, pokiaľ neodmietne náboženstvo Božieho otcovstva a ľudského bratstva, pokiaľ nevyhlási človeka za boha a všade neupevní ríšu silných a zasvätených. Naším bohom je hrdina z gréckej mytológie, Mithra, Šiva, tancujúci boh, bytosť nesúca svetlo, o ktorej je reč v tajomstvách. V tejto súvislosti si treba pripomenúť, koho Biblia nazýva „anjelom svetlonosičom“.*

Salazar o Mussolinim

Principiálne nepriateľstvo fašizmu voči katolicizmu, hoci neraz ukryté za fasádou zmierlivých gest, bolo jasné aj Antóniovi Salazarovi (v ľavicovej propagande dodnes označovaného za fašistu). Portugalský diktátor v rozhovore s talianskym novinárom Antonim Ferrerom povedal: *Fašistická diktatúra smeruje k pohanskému cézarizmu, k novému ponímaniu štátu, ktoré nepozná žiadne obmedzenia vyplývajúce z právneho alebo morálneho poriadku. (...) Mussolini je šikovným oportunistom činu. Raz ide doprava, raz doľava. Dnes bojuje proti Cirkvi, aby krátko nato uzavrel Lateránsku dohodu a o niekoľko mesiacov neskôr rozpustil katolícke združenia. Cítim, že je vnútorne rozdelený medzi elitou, ktorú vytvoril okolo seba a ktorá mu tak verne slúži, a elitou, ktorej žičlivosť si čas od času potrebuje vydobýjať. Nezabúdajme, že Mussolini je Talian, potomok stredovekých kondotierov, a nezabúdajme ani na jeho začiatky, jeho socialistickú, takmer komunistickú formáciu.*

Foto: B. Mussolini, Zdroj: wikipedia.com

Vatikán o fašizme

Svätá stolica nemala ilúzie o skutočných zámeroch fašistickej vlády. Svätý otec Pius XI. v liste adresovanom štátnemu tajomníkovi kardinálovi Pietrovi Gasparrimu označil Duceho slová o kresťanstve ako o *palestínskej sekte za horšie než kacírske.*

V predchádzajúcom liste (z októbra 1926) adresovanom otcovi Bevilacquovi, predstavenému oratoriánov a zároveň poslancovi parlamentu za fašistickú stranu, Pius XI. zdôraznil, že *existuje rozdiel medzi cieľom, ktorý sleduje fašistický štát, a nadprirodzeným cieľom, ktorý ukazuje človekovi kresťanstvo. Dalo by sa povedať, že ide o dve rôzne náboženstvá.*

Silnú opozíciu zo strany Cirkvi vzbudila štát velebiaca doktrína fašizmu a jej útoky na katolícku akciu a katolícke mládežnícke združenia, ktorých autonómia bola zaručená konkordátom z roku 1929. Modlársky kult zbožňujúci štát vyjadrený slávnym Mussoliniho výrokom: *Všetko pre štát, nič mimo štátu, nič proti štátu*, bol odsúdený v encyklike *Non abbiamo bisogno* z roku 1931. V tom istom roku vydaná encyklika *Quadragesimo Anno* obsahujúca katolícke učenie o korporativizme (za podmienky dobrovoľnosti a dodržiavania zásady subsidiarity) bola tvrdou polemikou s korporatívnym systémom postaveným na nútenom združovaní podnikateľov do korporácií a na ich podriadení štátu, ktoré v tom istom roku bolo zavedené v Taliansku.

Ako Pius XI. napísal v prvom z vyššie uvedených dokumentov, režim, ktorý sa usiluje monopolizovať vzdelávanie mládeže v Taliansku, *je založený na pohanskej ideológii velebiacej štát a je v úplnom rozpore s prirodzenými právami rodiny, ako aj s nadprirodzenými právami Cirkvi*.

Cirkev nemlčala, keď Mussolini kopíroval nacistické vzory tzv. rasovej politiky. V dokumente nazvanom Syllabus Pia XI. (list Posvätej kongregácie pre semináre a univerzity, ktorú pápež osobne viedol) z 13. apríla 1938, medzi odsúdenými tézami, pred ktorými varoval všetky katolícke univerzity na svete, sa našli aj tézy hlásajúce existenciu prirodzenej hierarchie rás a nutnosť zachovávať čistotu rasy, alebo tézy, ktoré tzv. inštinkt rasy považovali za zdroj právneho poriadku, či tézy tvrdiace, že faktory determinujúce duchovné a morálne vlastnosti človeka sú krv a rasa. V tom istom dokumente Svätá stolica opäť odmietla tézu, že ľudské osoby existujú iba vďaka štátu a pre štát.

Mussolini o Cirkvi

Talianska sociálna republika (tzv. Republika Salò), ktorá existovala v rokoch 1943 – 1945, bola pre Mussoliniho, ktorého socializmus vždycky fascinoval, určitým návratom, či presnejšie povedané vyjavením toho, čo nikdy nahlas nepovedal. Podobne to vyzeralo s jeho antikatolicizmom. Noviny Republiky Salò opakovane ostro útočili na *protivlastenecký* postoj Cirkvi, ako boli diskkrétne nazvané Píom XII. podporované plány na zvrhnutie Mussoliniho vlády v Taliansku, ako aj na pápežovo úsilie dať Večnému mestu štatút otvoreného mesta (vďaka čomu sa Rím vyhol zničeniu). V tejto súvislosti tlač Republiky Salò burácala o *colpa di pochi – vine hŕstky osôb*, čiže kléru, predovšetkým pápeža a biskupov – *keď vo všetkých ostatných krajinách bola [Cirkev] školou vlastenectva, zatiaľ čo u nás bola školou národnej nezhody*.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/medzi-fasizmom-a-katolicizmom/>